

BOLETÍN

de la

SOCIEDAD CASTELLONENSE
DE CVLTVRA

TOMO LXIV

Miscelánea dedicada a la memoria de
Angel Sánchez Gozalbo (1894-1987)

1988

Una pintura rupestre a la Moreria de les Coves de Vinromà

L'ART rupestre de la Valltorta degué estendre's cap avall pel riu de Les Coves, ocupant la llarga clota que va des de la Salzadella a la Vilanova, perquè ací el corrent d'aigua aflora, en la terra grassa hi hauria bons pasturatges i també és lloc de pas. Cert que als marges no es troba l'escampada de menuts sílex, com sol succeir als planells que dominen aquell barranc; però és probable que el conreu, de vegades intensiu, s'hage engolit moltes romanalles antigues. També les pintures rupestres trobarien dificultats insuperables per poder subsistir. A dalt, les muntanyes que envolten la clota són de cims estirats i vessants regulars, sense retalls de cingles, i per tant no es veuen les coves o abrics que preferien els primitius pintors per manifestar la seva sensibilitat i destresa. A baix, pel fons de la clota les formacions terciàries i diluvials donen un predomini d'argiles i sòls quan afloren els bancs de conglomerats s'obre en ells algun abrigall, com el que hi ha a la confluència del barranc de la Valltorta amb el riu de Sant Mateu, marge de la dreta, lloc molt adient per establir-se els caçadors a l'aguait de les preses que cercaven.

Sols al mig de la clota, vora el poble, els conglomerats es fan densos, s'alcen i donen caràcter al relleu. Al marge esquerre del riu la Solana és una coma en llarga vessant cap al migdia, on s'obre una cova, que en temps de pluges sua aigua per tot: volta, parets i sòl. En va cercaríem ací pintures o romanalles d'un passat habitatge. En canvi, a la dreta del riu, les coves que hi ha al mig del penyassegat de la Moreria són habitables, però no massa, perquè estan orientades al N. La de la Campana, que ara en diuen del Miracle, és alta, amb poc espai, i les altres, anònimes, encara són més reduïdes. S'arriba a elles per estreta cornisa com escala i hi ha restes de parets fetes de pedra correnta i morter. Com un safareig o aljup posats al peu de la roca. Són les Coves d'Avin Romà del temps de la conquesta, que donaren nom al poble, conscient encara que ací estigueren els moros. Per les condicions físiques de tals cavitats i l'absència de despulles al peu del penyassegat es pot dir que aquelles obres sols provenen una ocupació ocasional.

En canvi a dalt, pel cim de la coma, ja es veuen romanalles d'aquells

temps que ens parlen d'un habitatge permanent, obert al sol i al vent, de cara al migdia. I ací va ser on visqueren els moros, la Moreria; encara avui hi ha una roca de la Moreria, unes coves de la Moreria i aquest indret en conjunt es diu la Moreria. Per tant, les coves degueren ser el reducte defensiu d'aquella gent en casos de perill.

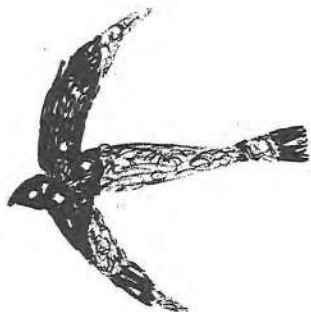
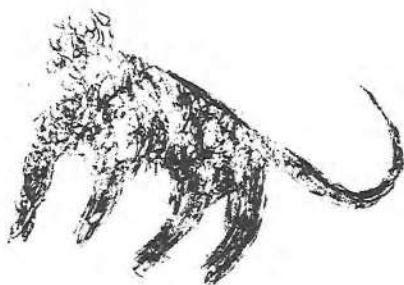
Aquesta modesta ocupació musulmana acabaria amb les probables deixalles d'un poblament més antic, que les circumstàncies topogràfiques del lloc fan suposar i alguns solatges de ceràmica feta a mà donen per segur.

No hi ha altre accident físic que ens atraga com l'esquerp roquer de la Moreria, posat al mig de la clota on s'uneixen el riu de Sant Mateu i el que ve de La Vilanova, formant, primer el riu de Les Coves i després el Segarra, que és com un portell obert a la mar, l'única sortida franca que tenen les aigües del Baix Maestrat al S. del plà de Sant Mateu. El millor lloc de parada dels primitius caçadors, esperant el pas dels animals que transitaven per la clota o pujaven des de la costa cercant els pasturatges d'aquesta terra fonda i humida. De segur que a les coves del cingle pintarien les conegudes caceres, perquè les seves idees i creences ho exigien; i en tres ocasions vaig mirar detingudament el pany de roca sense trobar-ne. Sols a la Campana hi ha unes taques roges, amorfes i esvaïdes.

* * *

Cap a la tardor de 1961, empenia de nou l'exploració arqueològica dels voltants de Les Coves d'Avin Romà, començant per la Moreria. I va ser molt oportú perquè teniem un any de pluges i l'aigua corria clara i silent pel riu; la traspuaven les argiles en els clars que deixava l'espessa matissa. A dalt del cingle, en fileres, les garses i altres animals volanders, sorpresos al veure'm en aquest lloc solitari no paraven de xisclar. Era pels darrers dies de setembre i la boirina del matí donava una llum freda al roquer enfosquit per la humitat, gotejant per algun clivell. Tot em feia l'efecte d'un retorn a les condicions físiques d'aquell indret quan el freqüentaven els primitius caçadors. Per l'enrunada escala, per l'estreta cornisa, atansava la Campana, inspeccionant-la inútilment, deixant les altres coves, que també les tenia vistes i sabia que estaven en idèntiques condicions. I al baixar no vaig seguir la senda, que va prou alta, preferint el marge del riu, i prou més enllà del cingle passava a la vora d'uns pedrots amb una cavitat que semblava poc prometedora, i més quan la vaig veure detingudament. Poc fonda, no tenint la part útil més de 5 m. seguint-ne altres 3 m. de sostre molt baix, separats els dos trams per un graó que sembla fet per guanyar espai. Cap a fora s'eixampla arribant als 3'5 m. i el sostre atansa els 3 m. damunt el sòl, que és alterós.

Un abrigo que domina el marge del riu, atents des d'ací els primitius caçadors a l'arribada de preses cobejades, que anirien de pas o baixaven a

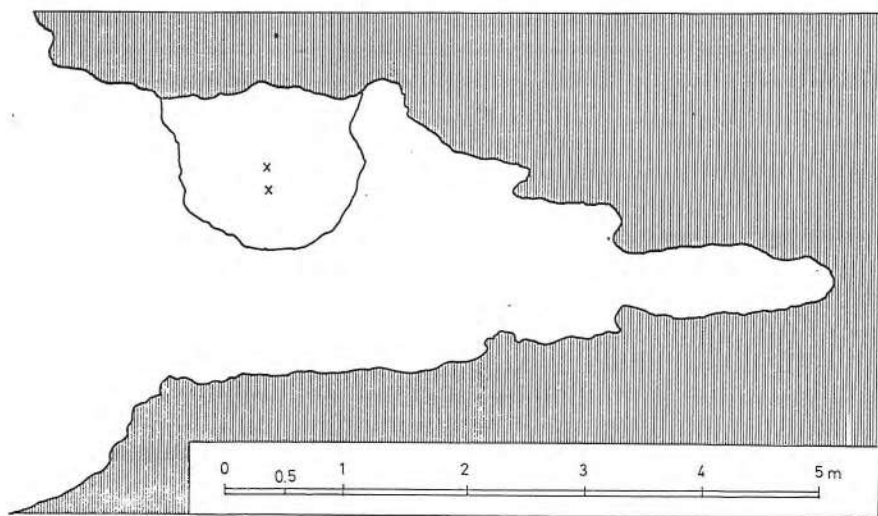
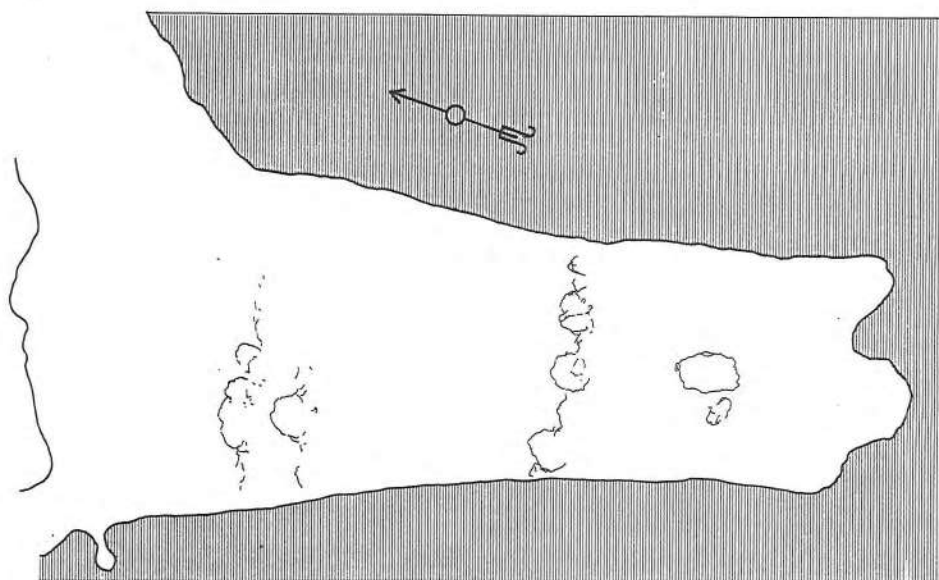
abeurar. No té nom, i com es fa necessari identificar-la, vaig decidir anomenar-la la Coveta Jussana de la Moreria.¹

La cavitat degué ser originàriament una bossa d'argila empastada en la roca, que les aigües buidaren, veint-se ara per les parets els conglomerats de graves anguloses i pedres de riera. Una d'elles, més gran, penja de l'arranc del sostre per l'esquerra, oferint una galta plana, en part coberta de fina concreció calcària, veient-se a baix la bella silueta d'un ocell de presa, molt probablement un falcó, esteses les amples ales i la llarga cua en vol rasant i el cap en torsió, recurs corrent en el nostre art rupestre per fer més intel·ligibles les figures. En lloc de pintura sembla un dibuix de ratlletes denses i ben ajustades per donar la impressió del plomatge, de color negre, fet amb carbó.

Damunt, no més de 12 cm., l'aigua ha deixat esvaïda la figura d'un altre animal, que ara es veu molt borrosa i és difícil identificar-la, però de segur

1. Posició de la Coveta Jussana de la Moreria: 40° 18' 15" N.; 3° 48' 0" E.MM. (o siga 0° 6' 45" W. Gr.) segons el *Mapa Topogràfic de España, Escala 1:50.000 del Instituto Geográfico y Catastral. Hoja 593. Cuevas de Vinromá. Madrid, 1952.*

ROCA DE LA MORERIA: LA COVETA DE BAIX

que es tracta d'un quadrúped, perduts el cap, el pit i potes de davant; millor es veuen el llom, potes de darrere i la cua, torçada cap amunt i en punta. El granulat de la concreció estalactítica ha diluït el color i dóna la impressió d'una tinta plana, homogènia, però encara s'hi nota que va ser pintada seguint la mateixa tècnica de l'ocell, de línies fines, orientades d'acord amb l'anatomia de l'animal, per donar la sensació de relleu.

Aquestes figures menudes i en negre recorden altres fetes a pinzell del mateix Maestrat, com els arquers de les Dogues i la segona capa de pintures de la Cova del Civil, però per la tècnica i el motiu són una novetat en el nostre art rupestre, especialment el falcó en vol veler.

I també la seua insòlita presència en la Roca de la Moreria és un cas excepcional, que ens fa reflexionar. Coneixem pintures damunt la calça, arenisca o altres pedres uniformes i compactes que donen superfícies llises en condicions òptimes per posar les figures, soltes o agrupades fent composicions, però no pensavem que en la bonyeguda i bigarrada paret que donen els conglomerats els primitius caçadors es decidiren a pintar, aprofitant un menut espai.

I una altra sorpresa: la Coveta Jussana de la Moreria s'obre al N. Una circumstància negativa per a l'art rupestre, pensant que l'home refusà les coves així orientades per fredes i humides; raó que tampoc s'hi troben altres despulles arqueològiques. Açò es vàlid quan es tracta d'habitatges permanents, però no per a les parades ocasionals, servint d'aixopluc o llocs d'aguait esperant la caça. I també degué succeir amb les pintures rupestres. Perquè llavors l'art era fonamentalment utilitari, per propiciar la captura d'animals, l'èxit en els combats... i apareix allí on es feia necessària la seua presència. Una situació actual o immediata sense pensar en una obra permanent de cara el futur. Per a la mentalitat del primitiu els mèrits artístics serien accessoris i el realisme i l'impressionisme, que nosaltres admirem, sols li valdrien per fer més expressiva la finalitat delerada; i açò depenia de la retenció visual i les mans hàbils de l'artista; unes qualitats personals, que per sort es donaren prou a sovint, però no sempre. Lligades a la vida diària, formant part de l'estructura econòmica, arreu les pintures rupestres foren necessàries, i hi hagué de tot i en qualsevol lloc.

FRANCESC ESTEVE I GALVEZ

Castelló, abril 1962.